

Kauko Rekola:

SUOMALAINEN SOTILASPÄÄHINE VENÄJÄN- VALLAN AIKANA *)

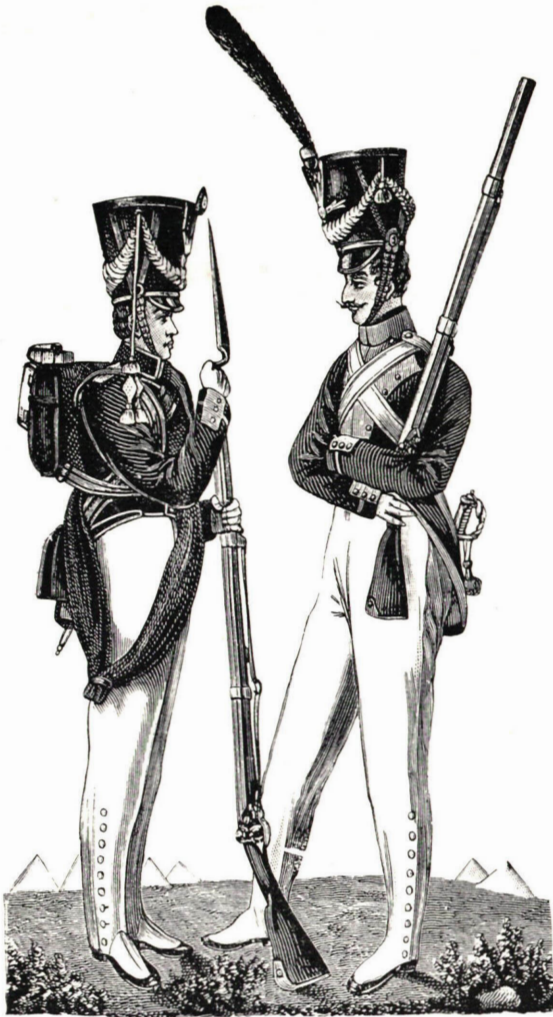
Kun Suomen sodan jälkeen v:nä 1812 perustettiin ensimmäiset suomalaiset joukko-osastot, kolme jääkärirykmenttiä, tuotti näiden varustaminen suuria vaikeuksia. Ensimmäisenä tuli kuntoon 3. eli Viipurin rykmentti, joka kevättalvella 1813 joutui Pietariin vartiopalvelukseen. Molemmat muut rykmentit ehtivät saada jokseenkin täydelliset varusteet vasta v:n 1814 pääkatselmukseen mennessä.

Päähineenä oli näissä rykmenteissä alusta lähtien venäläisen esikuvan mukaiset kiiverit. Näistäkin oli kuitenkin vielä keväällä 1813 niin paljon puutetta, että Viipurin rykmentille sen lähtiessä Pietariin ei sen tärkeästä ja edustavasta tehtävästä huolimatta voitu jakaa näitä paraatipäähineitä muuta kuin 200 kpl. Tästä syystä suuri osa rykmenttiä sai pysyä syrjässä paraateista ja muista vastaavista juhlatilaisuuksista. Molemmat ensimmäiset jääkärirykmentit saivat kiiverit vasta v:nä 1814.¹⁾

Tshakon nimellä länsi-Euroopassa yleisesti tunnettu kiiveri oli Venäjällä otettu Ranskan esikuvan mukaisesti käy-

---

*) Suomen meriekipaashit ja kadettikoulu ovat jääneet tämän katsauksen ulkopuolelle.

*Kuva 1. Suomalaisia jalkaväkisotilaita v:na 1826. M. v. Wrightin piirustus Gottlundin Otavassa.
Finnish infantry soldiers in 1826.*

täntöön vv. 1803—05. Se oli nahasta tai huovasta kovaksi tehty, silinterimäinen, mutta tavallisimmin ylöspäin laajeneva ja päältä tasainen hattu, jossa varsinaisen lipan lisäksi saattoi takana olla lipanomainen niskansuojus. Kiiveri oli koristettu yleisesti — Venäjällä v:sta 1809 lähtien — n.s. kisketein (etishketein), joilla tarkoitettiin hatun yläreunasta, sen keskeltä eteen ja taakse riippuvia valkoisia lankapunoksia niihin liittyvine molemmilla sivuilla riippuvine tupsuineen. Viimemainituista oikeanpuoleinen ulottui olkapään korkeudelle vasemmanpuoleisen ulotussa vain kiiverin alareunaan saakka.²⁾

Lisäksi oli kiiveri varustettu sen eteen kiinnitetyin mesinkikranaatein sekä yläreunaan kiinnitetyin, aluksi villalangasta tehdyin komppaniamerkein, jotka olivat eri kompanioissa erilaiset. Esimerkkinä mainittakoon, että 1. Jääkärirykmentin pohjaväriltään punaiset komppaniamerkit olivat Turun pataljoonan kompanioissa varustetut erilaisin merkin keskellä olevin pyörylöin, Hämeen pataljoonassa pystysuorin erivärisin raidoin. 2. Jääkärirykmentin komppaniamerkkien pohjaväri oli vihreä.³⁾

V:na 1819 Suomen Jääkärirykmentiksi nyt nimitetty entinen Viipurin rykmentti sai uudet kiiverit, jotka eivät kuitenkaan malliltaan liene poikenneet v:n 1812 kiivereistä. Samana vuonna jalkaväkirykmenteiksi muutetut toiset suomalaisrykmentit sen sijaan saivat käyttää v:n 1814 kiivereitään aina vuoteen 1827 saakka. Kiivereiden koristelussa tapahtui kuitenkin v:na 1819 eräitä muutoksia, vaihdellen tämä koristelu komppanioittain.

Venäläisen esikuvan mukaan kuului nimittäin jokaiseen pataljoonaan yksi krenatööri- ja kolme musketöörikompaniaa, joista ensinmainitustakin vain puolet eli I joukkue oli krenatöörejä toisen joukkueen ollessa tarkk'ampujia.

Toisten komppanioiden yksiliekkistä, valkoisesta peltistä tehtyä kiiverikranaattia vastasi krenatöörikomppanioissa kolmiliekkinen. Krenatöörijoukkueella oli lisäksi komppaniamerkin taakse kiinnitetty korkea jouhesta tehty tyyhtö, n.s. sulttaani. Miehistösulttaani oli musta, aliupseerien sulttaanin kärki oli valkoinen. Soittajien sulttaani oli joko kokonaan punainen tai — aliupseeriarvoisilla — valko-huippuinen. Nyttemmin puusta tehdyt, veralla päällystetyt komppaniamerkit näyttävät myöskin olleen krenatöörillä erilaiset kuin muulla miehistöllä.⁴⁾

Samana vuonna otettiin keisarillisen määräyksen mukaisesti käytäntöön nahkaiset leukahihnat, jotka oli päällystetty valkoisin, suomunkaltaisin metallilevyin. Viimeksimainittuja oli molemmilla puolilla 18 kappaletta. Miehistökisketit pysyivät ennallaan, mutta aliupseerien kisketitupsut olivat tästä lähtien mustan- ja oranssinkirjavat. Edelleen määrättiin otettaviksi käytäntöön mustat, palttinaiset kiiverisuojuukset käytettäväksi marsseilla ja harjoituksissa.⁵⁾

Kiiveri oli kieltämättä komea, mutta samalla myös toisaalta epäkäytännöllinen päähine, joskin sillä oli omat käytännöllisetkin puolensa "perunajääkäreidemme" käytäessä sen korkeaa kupua piippunsa, tuluksien ym. pikkutavaran säilytyspaikkana. Kiiverin ohella käytettiin kasarmioloissa ("i mindre tjänstgöring") sitä puolta matalampaa, lipatonta ja koristeetonta myssyä n.s. furaskaa, upseerifuraskan ollessa kuitenkin lipallisen. Tämä päällykseltään vihreä päähine oli suomalaisissa joukoissa varustettu vaaleansinisin paartein ja reunusnauhoin.⁶⁾

Upseeripäähineenä pysyi kiiverin ohella käytössä — "i mindre tjenstgöring" — venäläismallinen kolmikolkkahattu mustine tyyhtöineen, kokardeineen ja kultaisine ko-

kardikaluunoinen. Kolmikolkkahattu jäi pois käytöstä sekä Suomessa että Venäjällä 1833, säilyen kuitenkin kenraalipäähineenä vuoteen 1855 saakka.⁷⁾

Kun Suomen sotaväki v:nä 1827 muutettiin tarkk'ampujapataljooniksi, vahvistettiin näille keisarin määräyksestä myös uusi pukumalli. V:n 1814 kiiverien tilalle saatiin nyt uudet, todennäköisesti v:n 1817 venäläistä mallia olevat kiiverit. Nahkaisen, veralla päällystetyn kiiverin korkeus oli tällöin 4 versokkaa (versokka = 4,445 sm). Sen ylimmäinen läpimitta oli $2\frac{1}{4}$ versokkaa alinta suurempi. Kiiverin ylä- ja alareunat oli vahvistettu kiiltonahkareunuksin. Molemmilla sivuilla oli lisäksi alhaalta vinosti ylös kulkevat kiiltonahkavahvistukset. Kiiltonahkainen lippa oli ylhäältä 5 versokkaa pitkä ja keskeltä $1\frac{1}{2}$ versokkaa leveä.

Kiiverin koristelu pysyi ennallaan lukuunottamatta sulttaaneita, jotka jäivät nyt pois käytännöstä. Yhteisenä kiiverikoristeena tuli sulttaanin tilalle käytäntöön komppania-l. pataljoonamerkin taakse kiinnitetty, villalangasta valmistettu pyöreä n.s. pompon-töyhtö. Vanhat kiiverit, sulttaanit, kolmiliekkiset kranaatit ym. myytiin huutokau-poissa varuskunnittain.⁸⁾

Kun Helsingin Opetustarkk'ampujapataljoona heinäkuussa 1829 koroitettiin kaartin arvoon eli Henkivartiöväen Suomen tarkk'ampujapataljoonaksi, tapahtui sen puvustossa myös eräitä muutoksia. Jo keväällä samana vuonna oli tälle pataljoonalle määrätty uudet kiiverit. Ajatus toisten tarkk'ampujapataljoonien lakkauttamisesta, joka sitten tapahtui toukokuussa 1830, näyttää nyt jo olleen vireillä, koskapa nimenomaan määrättiin, että uusien kiivereiden hankkiminen niitä varten saisi jäädä odotta-

*Kuva 2. Suomen kaartin päähine
1830-luvulla.
The cap of the Finnish Guard in
the 1830's.*

maan, kunnes niiden tulevasta kohtalosta olisi päätetty ("tills afgörande af deras blifvande bestämmelse").⁹⁾

Kaartin uudet kiiverit olivat v:n 1828 venäläistä mallia, ollen ne 1 ½ versokkaa entisiä korkeammat sekä ilman sivuilla olevia kiiltonahkavahvistuksia. Kiiverin alareunassa kulkeva kiiltonahkainen remmi oli — kuten ennenkin — kiinnitetty takana kuparisoljella.

Kiiverin koristelussakin tapahtui jälleen muutoksia. Pitkät kiskettitupsut jäivät pois käytännöstä, ja tilalle tuli hatun yläreunaa kiertävä valkoinen punos oikealla puolella kiiverin alareunan tasalla riippuvine kaksine tupsuineen. Nämä kiskettitupsut olivat miehistöllä edelleen valkoiset sekä aliupseereilla mustan- ja oranssinkirjavat.

Kiiverikranaattien asemasta määrättiin 1829 otettaviksi käytäntöön valkoiset, "englantilaisesta peltistä" tehdyt kil-

vet kaksipäisine kotkineen ja keskellä olevine Suomen vaakunoineen.

Leukahihnat pysyivät ennallaan. Kaartin pataljoonan pomponit olivat vaaleansinisestä villalangasta. Uudet kiiverisuojuukset olivat valmistetut mustasta kiiltopalttinasta ja varustetut keltaisin komppanianumeroin.¹⁰⁾

Kiiveri pysyi suuremmitta muutoksitta käytännössä sekä Suomessa että Venäjällä 1840-luvulle saakka. V:n 1843 uusi, entistä hiukan matalampi venäläinen kiiveri ei varmaankaan ehtinyt tulla käytäntöön Kaartin pataljoonassamme, sillä jo seuraavana keväänä luovuttiin kiiveristä tykkänään. Sen asemasta tuli nyt käytäntöön preussilaisytylinen piikkihuippuinen kaski, Suomen kaartissa kuitenkin vasta v:n 1845 alusta.¹¹⁾

Tämä mustasta kiiltonahasta valmistettu päähine oli sekä edestä että takaa lipallinen kummankin kiiltonahkaisen lipan liittyessä loivasti kaartuen itse päähineeseen. Pähineelle antoi lujutta sen päällä, piikin juuresta alas niskansuojuksen reunaan kulkeva messinkinen lista, joka upseereilla oli hopeoitu. Piikin alaosa oli putkimainen ja varustettu kahdella pienellä reiällä, jotka putkea kiertäen voitiin avata ja sulkea. Piikin yläosaan oli juotettu yksiliiekkistä kranaattia esittävä koristeellinen kappale. Piikkiin voitiin kiinnittää mustajouhinen — soittajilla punainen — molemmille sivuille laskeutuva sulttaani, jonka käyttämisestä ja käyttämisajoista annettiin yksityiskohtaiset määräykset.

Uuteen kaskipähineeseen kiinnitettiin entisten kiivereiden kaksipäiset kotkat, samaten metallisuomuiset leukahihnat nahkaisine alusremmeineen. Upseerit saivat palveluksen ulkopuolella käyttää leukahihnaa lipan päälle nostettuna. Upseeritunnuksena otettiin myös kaskissa ke-

Kuva 3. Suomen kaartin sotilaita 1840-luvun lopulla kaskipäähincineen. Vasemmalla seisovan eversti Kothenin kaskin kyljessä näkyvissä upseerikokardi.
Soldiers of the Finnish Guard with helmets in the 1840's. The officer's cockade visible on the helmet of Colonel Kothen standing at the left.

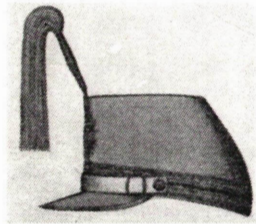
*Kuva 4. Suomen kaartin tshako
(kiiveri) v:nä 1855.
The shako of the Finnish Guard
in 1855.*

väällä 1845 käytäntöön sama kokardi, joka oli ollut käytännössä kolmikolkkahatussa. Tämä kokardi kiinnitettiin nyt kaskin oikealle puolelle leukahihnan alle.¹²⁾

V:nä 1844 tulivat käytäntöön myös uudet furaskat, jotka poikkesivat siihen asti käytännössä olleesta v:n 1811 venäläisestä mallista ainoastaan mitoiltaan, ollen mm. sitä hiukan korkeammat. Miehistöfuraskassa oli edessä paarteessa komppanian numero, upseerit saivat v:n 1844 lipalliseen furaskaansa soikean metallikokardin.¹³⁾

Itämaisen sodan aikana osoittautui kaskimallinen päähine epäkäytännölliseksi, josta syystä v:n 1855 keväällä määrättiin otettavaksi uudelleen käytäntöön kiiveri eli tshako.

Nahasta valmistettuna säilytti tämä uusi päähine kiiverille ominaisen jäykkyyden, mutta kuosiltaan se oli valtan erilainen kuin vuosisadan alkupuoliskolla käytetyt

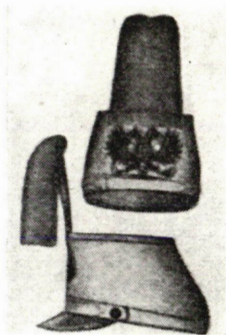
Kuva 5. V:n 1862 kepipäähine.
The kepi in the year 1862.

kiiverimallit. Kun nimittäin viimeksimainituissa malleissa kiiverin kupu oli ollut ylöspäin laajeneva, oli se nyt päinvastainen. Sen suora ja $4 \frac{2}{8}$ veršokkaa korkea etureuna laskeutui $\frac{5}{8}$ veršokkaa taaksepäin pyöristyen sitten pään mukaisesti.

Tämä uusi kiiveri oli veralla päällystetty, ja sen eteen kiinnitettiin vaakunakilpi, jonka alareuna ulottui lipan reunaan saakka. Vaakunakilven yläpuolella olevan soikean kokardin yläreuna ulottui kiiverin yläreunan tasalle. Kisketit jäivät pois yleisestä käytöstä, mutta kuitenkin määrättiin mm. Suomen kaartille elokuussa 1855 kiskettipunos oikealla puolella riippuvine tupsuineen. Kiiverin suojuksena käytettiin edelleen vahakangassuojusta.¹⁴⁾

V:na 1854 muodostettujen ruotujakoisten tarkk'ampujapataljoonien päähineenä oli aluksi kaski ja sitten v:sta 1855 lähtien edellä kuvatunlainen kiiveri. Näissä pataljoonissa oli kiiverin koristeena pataljoonan numerolla varustettu kilpi sekä sen yläpuolella Suomen leijonalla varustettu kaksoiskotka. Sulttaanin asemasta — sen kuullaessa nykyisin ainoastaan kaartin- ja krenatöörijoukoille — käyttivät suomalaiset tarkk'ampujapataljoonat vaaleansinisestä villalangasta — upseereilla hopeaista — pompomia.¹⁵⁾

V:na 1862 kaski jäi vuorostaan pois käytännöstä, ja sen

*Kuva 6. V:n 1873 tshako ei kuosiltaan suu-
restikaan eronnut aikaisemmasta kepistä.
In 1873 the shako did not differ much in style
from the earlier kepi.*

tilalle tuli ranskalaisperäinen kepi. Tämä kevyt verasta valmistettu päähine oli kuitenkin huomattavasti kaskin kaltainen. Sen korkeus edestä oli $1\frac{1}{2}$ veršokkaa ja takaa pään mukaan pyörityen $2\frac{1}{2}$ veršokkaa. Suomen kaartin kepi oli valkoinen ja sen $\frac{6}{8}$ veršokkaa leveä parretummanvihreä vaaleansinisin paartein. Kepin yläreunaa kiersi esiupseereilla hopeainen, muilla vaaleansininen reunusnauha. Päähine oli varustettu mustalla, kiiltoonahkaisella leukaremmillä sekä samanlaisella lipalla. Viimeksi mainittu oli keskeltä $1\frac{2}{8}$ veršokkaa leveä liittyen miltei suorakulmaisesti itse päähineeseen.

Kepin vaakunakilpi oli upseereilla hopeainen, aliupseereilla ja miehistöllä valkoista peltiä. Sen yläpuolelle hiukan kepin yläreunan ylitse ulottuen oli kiinnitetty $\frac{5}{8}$ veršokkaa korkea ja $\frac{4}{8}$ veršokkaa leveä soikea kokardi. Kokardiin liittyi paarteen yläpuolelle napilla kiinnitetty kokardikaluuna, joka upseereilla oli hopeainen ja koristeltu poikittain mustin, valkoisin ja oranssinvärisin silkkiraidoin. Aliupseerien kokardikaluuna jakaantui pystysuoriin kenttiin: mustan keskusraidan molemmin puolin oli ensin kaksi

Kuva 7. V:n 1882 turkislakki kaartintunnuksineen (Andreaksentähti).

The fur cap of 1882 with the guard emblems (The star of Andrew).

oranssinväristä ja sen jälkeen kaluunan reunoissa valkoiset raidat. Miehistön kokardikaluuna oli Suomen kaartissa vaaleansininen.

Kepin koristeluun kuului edelleen musta, hiukan eteenpäin kallistuva sulttaani, jonka alareuna ulottui paarteiden yläreunan tasalle. Sulttaania käytettiin kuitenkin ainoastaan paraateissa ja muissa vastaavissa juhlatilaisuuksissa.

Myös suomalaiset ruotujakoispataljoonat saivat v:na 1862 kepin. Se oli väriltään musta mustin paartein ja vaaleansinisin paartetta kiertävin reunusnahoin. Kepin yläreunaa kiertävä punos oli esiupeereilla kultainen, muilla vaaleansininen. Upseerien kullattua vaakunakilpeä vastasi aliupseereilla ja miehistöllä messinkinen. Kokardikaluuna oli upseereilla kultainen, aliupseereilla ja miehistöllä samanlainen kuin kaartin päähineessäkin. Myös näiden pataljoonien kepiin liittyi mustajouhinen sulttaani.¹⁶⁾

V:na 1873 kiiveri eli tshako tuli vielä kerran käytäntöön

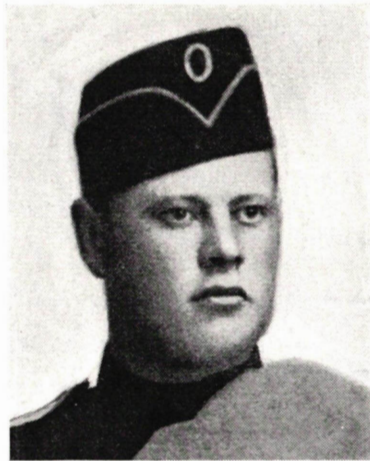
mm. Suomen kaartissa. Kuosiltaan ei tämä uusi päähine suurestikaan eronnut entisestä kepeistä, mutta viimeksi mainitun ollessa pehmeää verkkaa oli kiiverin runko kovitettua verkkaa tai huopaa päällystettynä mustalla veralla. Kiiverin korkeus oli $2\frac{1}{2}$ — $2\frac{3}{4}$ veršokkaa. Sen verkainen, mustaksi maalattu ja kiilloitettu yläpinta oli epäsäännöllisen soikea, t.s. takaa hiukan leveämpi kuin edestä. Paarteen asemasta kiersi päähineen alareunaa mustasta kiilto-nahasta valmistettu $\frac{1}{2}$ veršokkaa leveä remmi. Kiilto-nahasta olivat myöskin lippa sekä leukaremmi. Kokardin ja vaakunakilven lisäksi kuului kiiverin yleiskoristeluhuuhkä edelleen musta — soittajilla punainen — sulttaani.

Kiiverin yläreunaan oli ommeltu kenraaleilla $1\frac{2}{8}$ veršokkaa leveä kenraalikaluu ja esiupeereilla $\frac{5}{8}$ veršokan levyinen esiupeerikaluu. Yli- sekä aliupeereilla kiersi päähineen yläreunaa molemmilla näistä ryhmistä oma kolmivärinen punoksensa.¹⁷⁾

Syksyllä 1881 otettiin Venäjän armeijajoukoissa käytäntöön musta lammasnahkapäähine, joka seuraavassa maaliskuussa määrättiin myös eräiden kaartin joukko-osastojen, siten myös Suomen kaartinpataljoonan, paraatipäähineeksi. Tämä turkislakki oli $2\frac{1}{8}$ — $2\frac{3}{16}$ veršokkaa korkea ja sen päällystä oli mustasta verasta. Upseeripäähine oli muuten miehistöpäähineen kaltainen, mutta sen turkispaarre oli valmistettu karitsannahasta.

Päähineeseen kiinnitettiin eteen soikea, $\frac{21}{32}$ veršokkaa korkea ja $\frac{1}{2}$ veršokkaa leveä uushopeainen kokardi. Kokardissa oli neljä soikeata keskustaa konsentrisesti kiertävää rengasta, joista uloin oli kirkasmetallinen, toinen ja neljäs oranssinväriset, kolmas musta samoin kuin keskusoikiokin. Kokardi kiinnitettiin päähineeseen siten, että sen yläreuna oli päähineen yläreunan tasalla. Sen ohella

*Kuva 8. V:n 1881 kevyt reservi-
läispäähine l. furaska.
The light "furaska", head-dress of
the soldier in the reserves from
1881.*

liittyi päähineeseen uushopeainen — upseereilla hopeainen ja keskeltä emaloitu — n.s. Andreaksentähti kiinnitettynä siten, että tähden pitkä yläsäde ulottui kokardin keskusoikion päälle.

Miehistöpäähineenä jäi myssy eli furaska pois käytöstä kaartin tarkk'ampujapataljoonissa, joten siis turkispäähinettä käytettiin mm. Suomen kaartissa ympäri vuoden. Upseerifuraska oli tummanvihreä samanvärisin paartein ja vaaleansinisin paarretta sekä furaskan yläreunaa kiertävin reunusnauhoin.¹⁸⁾

V:n 1881 alussa muodostetuissa asevelvollisissa suomalaisissa pataljoonissa tuli alusta lähtien — eli siis jo aikaisemmin kuin venäläisissä joukoissa — käytäntöön paraatipäähineenä turkislakki. Tämä oli kolme versokkaa korkea ja kuosiltaan "erikoista suomalaista mallia". Eräs silloinen pääkaupunkilaislehti antaa päähineestä seuraavan.

Kuva 9. Uudenmaan rakuunarykmentin turkispäähine m/1889. The fur cap of the dragoon regiment of the province of Nyland. 1889 model.

kuvauksen: "En med färskinnsbräm försedd rund mössa, så inrättad, att den främre delen kan nedfällas till skydd vid skjutning för ögonen och det öfriga brämet vid kall väderlek låter vika sig ned öfver öron och nacke, hvarigenom den s.k. baschliken kan undvaras. På den främre uppvikne delen af mössan är anbragt en liten dubbelörn med finska vapnet." ¹⁹⁾

Tämä "baschliken korvaava" turkislakki vahvistettiin keisarillisen määräyksen mukaisesti vielä kenraalikuvernöörin päiväkäskyssä kesäkuussa 1882 olevaksi käytännössä mainituissa tarkk'ampujapataljoonissamme.

Turkispäähineen ohella käytettiin asevelvollisissa pataljoonissa jatkuvasti myös arkikäyttöistä furaskaa. Tämä oli v:na 1881 annetun kenraalikuvernöörin päiväkäskyn mukaisesti samanlainen kuin samassa päiväkäskyssä vahvistettu reservikompaniain päähine, ollen siten sekä norjalaiseksi että myös skotlantilaiseksi mainittua mallia ja

*Kuva 10. Upseerien kenttälakki eli furaska m/1881.
The field cap or "furaska" of the officers 1881 model.*

muistuttaen jossakin määrin meikäläistä v:n 1922 "venelakkia". Tämä lipaton vihreä verkkalakki oli varustettu ruskealla, edessä ja takana syvin leikkauksin varustetulla paarteella. Paarteen yläreunaan oli ommeltu vaaleansininen reunusnauha.²⁰⁾ Tällaisena pysyi furaska käytännössä tarkk'ampujapataljoonissamme vuoteen 1892 saakka, jolloin niissäkin määrättiin otettavaksi käytäntöön venäläismallinen pyöreä myssy vaaleansinisine reunusnauhoineen. Reserviläiset käyttivät tätä alkuperäistä päähinettä vuoteen 1895 asti.²¹⁾

V:na 1889 perustetun Uudenmaan Rakuunarykmentin turkispäähine oli kuosiltaan edellä selostetun reserviläispäähineen kaltainen, v:n 1882 venäläistä ratsuväkimallia. Sen katkaistun kartion mukainen kupu oli tummanvihreätä verkkaa, korkeudeltaan $2\frac{3}{4}$ veršokkaa. Samanlaisesta verasta tehty soikea päällystä oli läpimitaltaan $3\frac{1}{4}$ — $2\frac{7}{10}$

veršokkaa. Puolisuunnikkaan muotoisiksi leikatut paarteet olivat lammasnahkaiset ja 2 veršokkaa korkeat. Paarten yläreunat kiinnitettiin hakasin itse päähineeseen. Päähineen yläreunaa kiersi vaaleansininen reunusnauha. Upseeripäähineessä sen alle vielä ommeltiin pyöreä kultapunos, joka takana muodosti kolme solmuketta. Päähineen eteen paarteiden väliseen leikkaukseen kiinnitettiin kokardi ja vaakunakilpi.

Tämän turkispäähineen ohella käyttivät rakuunat pyöreätä ja lipatonta tummanvihreätä furaskaa upseerifuraskan ollessa kuitenkin lipallisen.²²⁾

Sotilas-päähineessä ei tämän jälkeen enää Venäjän-valtan aikana tapahtunut varsinaisia muutoksia. Asevelvollisissa tarkk'ampujapataljoonissamme, joissa "suomalainen päähine" oli jo vaihdettu venäläismalliseen ja kaartin pataljoonassamme käytettyyn malliin, jäi tämä turkislakki ainoastaan paraatikäyttöiseksi v:na 1895. Kenttäpuvussa käytettiin pyöreätä verkamyssyä sekä sen ohella bashlikkaa.²³⁾

Bashlikka, joka Venäjällä oli ollut käytännössä jo v:sta 1862 lähtien — suomalaisilla sotilasvälskäreillä v:sta 1883 — oli kamelinkarvaisesta verasta tehty suojapäähine, jonka kartiomaisen terävä huppu jatkui molemmilla sivuilla pitkänä kielekkeinä. Viimeksimainitut voitiin tarpeen vaatiessa kietoa suojaksi kaulan ympärille. Kun bashlikkaa ei tarvittu varsinaiseen tarkoitukseensa, kannettiin sitä kokoon käärittynä päällystakin päällä ja olkapään ylitse kulkien molemmat päät pistettyinä vyön alle.²⁴⁾

LÄHDEVIITTAUKSET:

1) Anteckningar, 1892, s. 303, 348. Tavastehus bataljon: mönsterverk 1814. 2) Adjeshdi X, s. 223. 3) Tavastehus bataljon: Bref ifrån Krigskommissariatet 1812—24, n:o 47 (26. 3. 184). 4) Adjeshdi X, s. 25, 207, 211, 245. 5) Helsingfors undervisningsbataljon: munderingshandlingar 1812—26, munderingsförslag 1819. Tavastehus bataljon: mönsterverk 1823. 6) Finska Gardet s. 145. Viborgs bataljon: ankomne bref och handlingar 1812—18 (H. Reutersköld t. öfv. leutn. Broberg, Åbo d. 29. decemb. 1818). Tavastehus bataljon: mönsterverk 1824. 7) Viborgs bataljon: ankomne bref och handlingar (H. Reutersköld t. öfv. leutn. Broberg, Åbo d. 29. decemb. 1818). Adjeshdi XIX, s. 179. 8) Tavastehus bataljon: bref ifrån krigskommissariatet (d. 4. juli 1828), mönsterverk 1827. Adjeshdi XIX, s. 222. 9) Gardet: akter, adjutantexpeditionens och ekonomiska 1830, n:o 186. 10) Gardet: mönsterverk 1832. Adjeshdi XIX, s. 177. 11) Gardet: akter 1844, n:o 1678. 12) Adjeshdi XIX, s. 188. Sotamin. mää. n:o 1/4. 2. 45. 13) Adjeshdi XIX, s. 218. 14) Sotamin. mää. n:o 106/7. 5. 55 ja 181/31. 8. 55. 15) Törne, s. 41. 16) Sotamin. mää. n:o 45/2. 3. 62. 17) Sotamin. mää. n:ot 43/3. 2. 73 ja 196/28. 6. 73. 18) Sotamin. mää. n:ot 313/14. 11. 81 ja 86/25. 3. 82. 19) Helsingfors Dagbladet 19. 12. 80. 20) Sotakommissariaatin päiväkäsky n:o 4/14. 1. 82. 21) Kenr.kuv. päiväkäsky 49/92. Den finska milit. reserv. 1883—1901, s. 664. Gadolin s. 629. 22) Sotamin. mää. n:ot 325/82 ja 121/89. 23) kenr.kuv. päiväkäsky 33/95. 24) Sotamin. mää. n:o 45/62.

KÄYTETYT LÄHTEET.

Sota-arkisto: V:n 1812 värvätty sotaväki: asiakirjat ja katselmusluettelot. — Kaarti: asiakirjat ja katselmusluettelot.

Valtionarkisto: Kenraalikuvernöörin päiväkäskyt. — Suomen sotakommissariaatin päiväkäskyt.

Kirjallisuutta: 1) Den finska militärens reserv 1883—1901 (Finsk Militärtidskrift 1901), 2) Författningar rörande militärväsendet i Finland, 3) G. Gadolin: Den finska militärens kasärnetablissemang och dess ekonomi 1881—1901 (Finsk Militärtidskrift 1901), 4) G. A. Gripenberg: Anteckningar rörande den år 1812

uupsatta finska militärens historia (Finsk Militärtidskrift 1892—94), 5) G. A. Gripenberg: Finska Gardet, 1905, Helsingfors, 6) Huhtala P. Suomen Valkoinen Kaarti, 1935, Helsinki, 7) Törne: Till den indelta finländska militärens historia 1854—1868 (Historisk Tidskrift för Finland 1923), 8) Историческое описание одежды и вооружения российских войск (Adjeshdi) X, XIX, 9) Приказы по военному ведомству (Sotamin. määräykset).

THE FINNISH SOLDIER'S CAP DURING RUSSIAN RULE

After the war of 1808—1809 the grand duchy of Finland established in 1812 its first unit of three enlisted Jaeger Regiments. The uniform of these regiments followed, except for a few details, the Russian style. The cap was a so-called shako and the decorations for grenadiers and musketeers differed slightly (Each battalion consisted of one grenadier company and three musketeer companies. Half of the grenadier companies were actual grenadiers, the other half sharpshooters). In addition to the shako a light field cap called a "furaska" was also in use. The officers used a three-cornered hat "in service of less importance" up to the year 1833.

In 1829 the Finnish Sharpshooter Battalion of the Guards, which from 1830 on remained for long time the only infantry unit, was given new shakos, which in size and decoration differed from the earlier ones. This style of cap remained in use up to the year 1845 at the beginning of which the soldiers of the Guard began to use a Prussian style helmet. The following change took place in 1855 during the Crimean war when the impractical helmets were changed for a new style shako. This shako was also used by the Finnish sharpshooter battalions of that time. In 1862 the light kepi of French origin was brought into fashion in both the Finnish Guard as well as in the said sharpshooter battalions. This in turn was superseded in 1873 by a shako of approximately the same style.

In 1882 a sheepskin cap made according to the Russian model and worn all the year round was taken into use in the Finnish Guard. The fur cap of the Finnish battalions formed at the be-

ginning of 1881 by soldiers in compulsory military service differed from the Russian model in so far that the peak of the cap and the ear-flaps could be turned down. In addition to the fur cap these battalions also used a "furaska". The head-dress of the Finnish cavalry, the Dragoon Regiment of the Nyland Province, founded in 1889 and also a sheepskin cap was, however, of a special cavalry style. After this time no considerable changes took place in the military caps during Russian rule. In 1901 the Finnish army was exterminated by oppression, and in 1905 the Finnish Guard.